

مرکز جهانی علوم اسلامی

مدرسه عالی فقه و معارف اسلامی

پایان نامه کارشناسی ارشد

رشته فقه و معارف اسلامی

عنوان:

بررسی الگوهای تربیتی از منظر قرآن

استاد راهنما:

حجة الاسلام والمسلمین آقای عباس اشجع

استاد مشاور:

حجة الاسلام والمسلمین آقای شهاب الدین مشایخی راد

دانش پژوه:

سید محمد کبیر محمدی

سال: -۱۳۸۳

کتابخانه جامع مرکز جهانی علوم اسلامی

شماره ثبت: ۵۸۶

تاریخ ثبت:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اهداء:

درود و سلام خداوند به ارواح عموم کسانی که در طول تاریخ و
قرن‌ها توحید و تربیت اسلامی را بیان کردند و آن را به میزان فهم
و درک انسان‌های معاصر خودشان تحلیل و تفسیر نمودند، تا این
که این میراث ارزشمند به ما رسید و وظیفه ما انتقال آن به
نسل‌های بعد است.

من این پژوهش را به روح بلند عموم آنها بویژه به والدین خودم

اهداء می‌کنم.

تشکر و امتنان:

با تشکر و امتنان از مسئولین محترم مرکز جهانی علوم اسلامی و واحد پایان نامه که این برنامه زیبا و ارزشمند را طرح و برنامه ریزی نمودند که مسلماً این برنامه برکات زیاد را به همراه خواهد داشت و ثمرات خوب را طلاب و مدرسه خواهد گرفت.

و تقدیر و تشکر فراوان دارم از اساتید خودم جناب حجة الاسلام و المسلمین آقای عباس اشجع اصفهانی که سمت استاد راهنما را پذیرفتند و استاد ارجمندم جناب حجة الاسلام و المسلمین آقای مشایخی راد که سمت استاد مشاور را متقبل شدند و استاد گرانقدر و فرزانه ام جناب آقای بهروز رفیعی که قسمت از این پژوهش را مطالعه نمودند که هر یک با مهربانی و حوصله‌ی زیاد بنده را در مراحل زیاد راهنمای و ارشاد نمودند امیدوارم که دوباره بتوانم از محضر هر یک کسب فیض نمایم.

چکیده مطالب:

با توجه به ضرورت امر تربیت و آیات قرآن مجید که می گوید انسان موجود مادی و معنوی است (یعنی انسان تمام کمالات انسانی و صفات عالی را بالقوه داراست و از این نظر به اندازه‌ی مقام انسان بالا است که خلیفه خداوند در زمین است و از طرف دیگر معلوم می شود انسان در خسران است، حسود و سفاک است و صدها صفات منحط حیوانی در او وجود دارد) اسلام می خواهد به کمک انبیاء (به عنوان مربی) و قرآن مجید (به عنوان دفتر راهنمای انسان) انسان را به گونه‌ی رهنمای کند که این کمالات انسانی از قوه به فعلیت برسد، زیرا انسان منهای تربیت مذموم است و در خسران و انسان بریده از وحی راه کمال و زیبایی را نمی تواند پیدا کند، اما در سایه‌ی قرآن و وحی می شود راه کمال و سعادت را پیدا نمود و به آن رسید.

این تحقیق میکوشد، جواب این پرسش را بیابد که آیا قرآن مجید به الگوپردازی پرداخته است یا نه؟ و مدعی است که مردان و زنان را که قرآن از آن ها به نیکی یاد نموده است، میتوانند الگوهای تربیتی باشند و خواهیم دید که قرآن مجید برای رسیدن انسان به کمال به روش تربیت الگوی پرداخته است که خداوند مردان و زنان را به عنوان الگو و سرمشق معرفی نموده است.

این تحقیق پس از طرح مبانی نظری تربیت الگوی، به ذکر نمونه های از الگوهای قرآنی با استفاده از قرآن و سنت پرداخته است و سپس **اهمیت** روش اسوه نمایی در تربیت و کارکردهای آن را طرح و بررسی نموده است.

فهرست مطالب: ۲

طرح تحقیق: ۷

مقدمه تحقیق: ۱۲

فصل اول مفاهیم اساسی تحقیق

۱- معنای کلمه‌ای تربیت ۱۴

۱/۱- تعریف لغوی تربیت: ۱۴

۱/۲- تعریف اصطلاحی تربیت: ۱۸

۲- معنی و مفهوم الگو: ۲۱

۳- معنی و مفهوم اسوه: ۲۱

۴- معنی و مفهوم مربی: ۲۲

۵- موضوع تربیت: ۲۲

۶- ضرورت تربیت اسلامی: ۲۳

۷- روش های تربیتی: ۳۸

۷/۱- اقسام تربیت غیر الگوی ۲۹

۷/۲- اقسام تربیت الگوی: ۳۰

۸- افراد که میتوانند الگو باشند ۳۰

جمع بندی فصل اول: ۳۲

فصل دوم: مبانی نظری تربیت الگویی

مقدمه: ۳۴

۱- آیا انسان الگوپذیر است؟: ۳۴

۲- آیا پیروی از دیگران مذموم است؟: ۴۶

۳- ضرورت روش اسوه‌نمایی در تربیت: ۳۷

۴- اسوه‌ها و صیانت از دین: ۳۹

۵- رابطه‌ی الگوهای قرآنی و حجت: ۴۰

۶- اهتمام اسلام به الگوهای تربیتی: ۴۱

جمع بندی: ۴۳

فصل سوم ماهیت تربیت الگوی

مقدمه: ۴۵

۱- الگو ماهیت انتزاعی است: ۴۵

۲- تنوع اسوه‌ها: ۴۷

۳- رابطه‌ی الگو با عصمت: ۵۱

۴- الگو غیر معصوم چرا؟: ۵۲

۵- الگوی مباحثی و الگوی تجسمی: ۵۲

۶- اقسام الگو پذیری: ۵۳

۷- درچه چیز و از چه کسی باید پیروی کرد؟: ۵۵

جمع بندی: ۵۷

فصل چهارم پیامبران الگو در قرآن

مقدمه: ۵۹

۱- حضرت نوح الگوی استقامت ۶۰

وجوه الگوی حضرت نوح: ۶۲

۲- حضرت ابراهیم الگوی در خداشناسی ۶۴

وجوه الگویی حضرت ابراهیم ۶۵

۳- حضرت محمد(ص) الگوی تربیتی است در اخلاق حسنه ۶۸

وجوه الگویی پیامبر اسلام ۷۰

الف: حلم و بردباری ۷۰

ب: اعتدال در امور ۷۲

ج: بالا بردن مقام آدمیت ۷۳

۴ حضرت سلیمان بنده‌ی صالح خداوند ۷۴

۵ حضرت یوسف الگوی کامل در حیات و عفت ۷۸

وجوه الگویی حضرت یوسف: ۸۰

- الف: عفت ۸۰
- ب: تبلیغ در هر شرایط ۸۱
- ج: احترام به والدین ۸۱
- جمع بندی: ۸۳

فصل پنجم غیر پیامبران الگو در قرآن

- مقدمه: ۸۵
- بخش اول: مردان الگو (غیر پیامبران) در قرآن ۸۵
- هابیل الگوی تربیتی در یاد خداست ۸۵
- اهل بیت پیامبر اسلام (ص) بهترین الگوی تربیتی است ۹۰
- وجوه الگویی اهل بیت (ع) ۹۱
- الف: اهل بیت (ع) اسوه عزت و کرامت انسانی است: ۹۲
- ۱ - اهمیت بحث عزت ۹۴
- ۲ - عزت در لغت ۹۵
- ۳ - عزت در اصطلاح ۹۶
- ۴ - انسان و عزت طلبی ۹۶
- علی الگوی کامل در عزت: ۹۶
- ب: علی (ع) اسوه در جود و سخاوت است: ۹۸

- ج: اهل بیت (ع) الگو در کیفیت انفاق ۱۰۰
- حضرت امام حسن مجتبی (ع) اسوه بی مانند: ۱۰۱
- بخش دوم زنان الگو در قرآن ۱۱۳
- ۱ - آسیه الگو در صبر و استقامت: ۱۰۳
- ۲ - حنه همسر عمران الگوی تربیتی و مادر نمونه است ۱۰۴
- حضرت مریم و حضرت عیسی مرهون دعاهاى مادر مریم ۱۰۵
- دعای والدین معجزه می کند: ۱۰۶
- ۳ - دختران حضرت شعیب الگوی حیا و عفت: ۱۰۸
- الگوی دولت مردان مؤمن: ۱۱۱
- جمع بندی: ۱۱۴
- نتیجه گیری: ۱۱۸
- فهرست منابع ۱۲۱

طرح تحقیق:**مقدمه:**

بررسی الگوهای تربیتی از منظر قرآن، موضوع این تحقیق است، که باروی کرد قرآن و روایات این موضوع را مورد ارزیابی قرار میدهیم، و با مطالعه ی الگوهای قرآنی، به توصیف و گاهی تحلیل آنها می پردازیم، زیرا در منابع تربیتی و هم چنین تحقیقات قرآنی به این موضوع کمتر پرداخته شده است، لذا این جستار در صورتی رسیدن به اهدافش، می تواند خدمت به تربیت و قرآن پژوهی باشد

۱ - ضرورت موضوع:

ضرورت الگونمایی در تربیت، به دلیل اصل ضرورت تربیت است، و کار برد فراوان این روش، در تربیت و عدم بحث مناسب و جدی از، روش تربیت الگویی، ضرورت این بحث را دو چندان می کند و هم چنین جایگاه تربیت الگوی رادربین سائر روش های تربیتی ترقی خواهد داد.

۲ - بیان موضوع: الگو نمای در تربیت، یکی از روش های مؤثر در تربیت است، و علمای تربیتی اهتمام ویژه ی به آن داده اند. و آن عبارت است از این که: مربی، متربی خود را از طریق اسوه نمایی یا ترسیم الگوهای مطلوب، تربیت نماید. و ما می خواهیم که روشن کنیم که آیا قرآن مجید به این روش پرداخته است یا نه؟

۳ - انگیزه های انتخاب موضوع:

انگیزه های من از انتخاب این موضوع، دانستن موضع، قرآن مجید در امر الگو نمایی است، که آیا می توان از قرآن مجید این مهم را به دست آورد، و اساسا از نظر قرآن، روش الگوی در تربیت صحیح است یا غلط؟ و باید دانسته شود جهت گیری قرآن در اقتدا نمودن

به الگوها چیست؟

۴ - هدف این تحقیق:

هدف این تحقیق در صورت برآورده شدن امر ذیل خواهد بود: تعیین وجایگاه روش تربیت الگویی، از منظر قرآن، و ارائه الگوهای مناسب، به افراد مؤمن، به منظور عمل نمودن به دستورات، تربیتی اسلامی. درباره‌ی تربیت، تحقیقات سود مندی صورت گرفته است، منتهی اهتمام همه‌ای تحقیقات روی سائر روش‌های تربیتی بوده است. مطالعات این جانب نشان میدهد که در باره‌ی تربیت الگوی عموماً و تربیت الگوی قرآنی خصوصاً، تاکنون مطالعه و پژوهش جدی صورت نگرفته است و جای موضوع این تحقیق در بین تحقیقات که در باره‌ی تربیت قرآنی صورت گرفته خالی است. این پژوهش دست کم از آن رو که تربیت الگوی قرآنی را ارائه میدهد از تازگی بر خوردار است و طبعا دارای نواقص و کمبودهای نیز خواهد بود.

۵ - پرسش‌های تحقیق:

الف: پرسش اصلی این تحقیق عبارت است از: اینکه موضع قرآن درباره‌ی تربیت الگوی چیست؟ این پرسش محور اصلی این تحقیق، را تشکیل میدهد، که تمام فصول مبتنی بر پاسخ آن است.

ب: پرسش‌های فرعی این تحقیق عبارت است از: مفهوم تربیت الگویی چیست؟ ماهیت تربیت الگویی کدام است؟ مبانی تربیت الگویی کدام است؟ اقسام تربیت الگویی چند تا است؟ آیا انسان الگوپذیر است؟ چرا الگوها باید قرآنی باشد؟ الگوهای قرآنی دارای چه ویژگی است؟

ج: سوالات تبعی این تحقیق عبارت است از: رابطه‌ای الگو با عصمت چیست؟ رابطه

الگو با سعادت و شقاوت انسان از دیدگاه قرآن چیست؟ آیا انسان غیر معصوم می‌تواند الگو باشند؟ آیا جنسیت در الگو شرط است؟

۶- فرضیه‌ی تحقیق:

مطالعات اجمالی این گمانه را میرساند که قرآن مجید برای تربیت انسان الگوهای رامعرفی نموده است، که این تحقیق فرضیه‌ی فوق را مورد آزمایش و ارزیابی قرار خواهد داد نتیجه آن را پس از به پایان رسیدن فصل‌های این تحقیق باید جویا شد.

۷- پیش فرض‌های تحقیق:

مفروضات این تحقیق، عبارت است از: ضرورت تربیت انسان. فلسفه‌ی تربیت آدمی، فلسفه‌ی الگوپذیری آدمی، و قبول داشتن قرآن مجید را و اینکه قرآن برای غیر معصوم نیز قابل فهم است، قبول داشتن پیامبران و عصمت معصومین را... که هر یک به تناسب موضوع، باید در جای خود اثبات شده باشد، به هر حال ما این مسایل را مفروض می‌گیریم.

۸- روش این تحقیق و محدودیت‌های آن:

این تحقیق به صورت کتابخانه‌ی است و احیانا از تجربیات خودم نیز استفاده به عمل خواهد آمد.

اما محدودیت‌های آن: این تحقیق چون در نوع خود تازگی دارد، طبعاً مشکلات را به همراه خواهد داشت، لذا باید مطالب را از منابع پراکنده جمع‌آوری کنیم، مضافاً بر آن در قسمت بحث‌های قرآنی، با آنکه منابع فراوان است به دلیل نبودن کتابخانه‌ای تخصصی با موانع زیاد رو برو خواهیم بود.

۹- سامان‌دهی تحقیق:

مطالب اصلی تحقیق در یک مقدمه و پنج فصل تنظیم شده است. فصل اول در باره‌ای

بررسی واژه‌های کلیدی این تحقیق است، تعریف تربیت، تعریف قابل قبول از تربیت، ضرورت تربیت اسلامی، اهداف تربیت، و روش‌های تربیت، اختصاص دارد.

فصل دوم درباره‌ی مبانی نظری این تحقیق است. مثل الگو پذیری انسان، و صحیح بودن یا عدم صحیح بودن پیروی، ضرورت اسوه‌نمای در تربیت، و جایگاه الگوهای تربیتی.

فصل سوم درباره‌ی ماهیت تربیت الگوی، حقیقت و مفهوم آن، اقسام الگوها، و افراد که باید الگو قرار گیرند می‌باشد.

عنوان فصل چهارم، پیامبران الگو در قرآن است و از بین پیامبران به نمونه‌ها و بعضی ابعاد الگوی آن‌ها پرداخته شده است. عنوان آخرین فصل غیر پیامبران الگو در قرآن است. چون این الگوها متنوع است، برای سهولت بیان، آن‌ها را در دو بخش قرار دادیم:

الف: مُردان الگو (غیر پیامبران) در قرآن.

ب: زنان الگو در قرآن. در پایان هر فصل جمع‌بندی نیز به عمل خواهد آمد. امید است که این تحقیق برگ، ناچیزی باشد در راه تبیین مفاهیم عالی قرآنی و حرکت باشد در زمینه‌ی تحقیق. قرآن پژوهان در این زمینه.

مقدمه‌ی تحقیق :

انسان موجود تربیت‌پذیر و انتخاب‌گراست و هرگاه به نظرش روش بهتر و زیبا آید در رفتار و روش قبلی خود تجدید نظر می‌کند همان‌گونه که انسان‌ها در پوشیدن لباس و رنگ و مدل لباس مدام به دنبال لباس بهتر و زیبا هستند همین طورانسان در رفتارهای اجتماعی و اخلاقی و آداب خود، به دنبال گزینه‌های برتر هستند هرگاه به نظرش اخلاق زیبا آید در اخلاق و رفتار قبلی خود تجدید نظر می‌کنند و این امر حاکی از خالی بودن جای الگو برتر است. با توجه به این که قرآن کتاب زندگی و هدایت است و پاسخ‌گوی تمام نیازهای هدایتی، انسان است، آیا می‌توان از قرآن پاسخ این مهم را یافت؟ لذا این جستار در پی آنست، که راه حل برای این پرسش بیابد، که آیا قرآن مجید، برای تربیت انسان، به الگوپردازی پرداخته است یا نه؟ و مدعی است، که قرآن برای تربیت، انسان به روش اسوه نمائی پرداخته است. برای رسیدن به این هدف، ابتدا به پیش نیازهای بحث، می‌پردازیم، پس از پرداختن به مبانی نظری این بحث ماهیت تربیت الگوئی را طرح و بررسی میکنیم، و سپس اسوه‌های قرآنی را طرح و بررسی میکنیم، تا موضوع قرآن مجید را در باره‌ی تربیت الگوی به دست آوریم. ما در این نوشتار، با استفاده از قرآن و سنت الگوهای قرآن را تحقیق، و الگوهای مربوطه را مورد مطالعه و رهنمای قرار میدهم.

فصل

مفاهيم اساسی تحقیق

اول

مقدمه‌ی فصل اول:

در این فصل ابتدایه و اژه‌های اساسی این رساله پرداخته شده است و سپس تربیت را تعریف نمودیم و هم چنین ضرورت تربیت و موضوع تربیت و هدف از تربیت اسلامی مورد ارزیابی قرار گرفته است

۱ - معنای کلمه‌ای تربیت

۱ - ۱ - معنای لغوی تربیت:

«الرب فی الاصل التریبة وهو انشاء الشیء حالا فحالا الی حد التمام ویقال رجل من قریش احب الی من ان یربئی رجل من هوازن.» رب در اصل به معنی تربیت است و تربیت یعنی ایجاد شیء از حال به حالی (از مرحله‌ی به مرحله‌ی) تا به حد تمام و کمال برسد. و از این باب است قول شاعر: اگر مرا، مرد، از طایفه‌ی قریش تربیت کند بهتر است از این که مرد از طایفه‌ی هوازن تربیت کند.^(۱) از ویژگی این تعریف، بیان، تدریجی بودن تربیت است که علمای تربیت به آن عنایت دارند.

در المنجد گوید: «الرب»، مالک، صاحب، آقا، بزرگوار، مصلح^(۲). تربیت یا از ماده‌ی رَبَّوْا است (معتل اللام) یا از ماده‌ی رَبَّبَ (مضاعف) اگر از ماده‌ی رَبَّوْا باشد به معنی رشد و نمو و افزونی است مثل آیه‌ی شریفه: ﴿وَقُلْ رَبِّ أَرْحَمُهُمَا كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيرًا﴾^(۳). و بگو پروردگارا! همان گونه که آنها مرا در کوچکی تربیت کردند، مشمول رحمت شان قرار ده! آیه: ﴿فَإِذَا أَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَّتْ﴾^(۴). وقتی که آب را بر آن نازل کردیم سبز شد و نمو کرد. و (ربا) در معامله هم از همین باب است. و اگر از ماده رَبَّبَ باشد به معنی‌های

۱ - الاصفهانی، الراغب، مفردات الغریب القرآن، ج ۱، ص ۱۸۴، چاپ اول، دفتر نشرالکتاب.

۲ - ملعوف، لوئیس، المنجد الطلاب، مترجم محمدانور بندرریگی، حر، ۱۳۷۹، ص ۱۷۷.

۳ - حج، آیه ۵.

۴ - اسراء، آیه ۲۴.

زیاد می‌آید و استعمال می‌شود به معنی صاحب، مهتر، اداره کردن و عرب می‌گویند: «رَبِّ الْقَوْمِ» - یعنی اداره کرد قوم را^(۱). و در قرآن مجید این کلمه برای خداوند زیاد استعمال شده است. (۲۲۵، مورد)

نکته: در قرآن مجید کلمه (رب) هرگز با الف و لام نیامده است و هم چنین در نهج البلاغه مگر یک مورد که با الف و لام آمده است! در حالی که در سایر کتاب‌های عربی مرتب با الف و لام می‌آید. و این میرساند که نهج البلاغه کلام معصوم است.

رَبِّ که اسم خداوند است بعید است که از مادهی رَبَوَ باشد، زیرا معنی دیگر بهتر با صفات خداوند می‌سازد. در قاموس قرآن گوید: «رَبِّ: تربیت کردن «رب الصبی ربّاه حتی ادرك» یعنی بچه را تربیت کرد تا به رشد رسید و اطلاق آن در فاعل یعنی مربی به طور استعاره است. رَبِّ به معنی مرَبِّی از اسماء حسنی است و مقام ربوبیت خداوند را روشن می‌کند یعنی آنکه که در وصف خدا گفته شود مانند: «رب العالمین» مراد پرورش دادن و تربیت کردن تمام موجودات است همان طور که یک نفر طفل را تربیت می‌کند و پیوسته مواظب اوست و از نان و آب و لباس و اخلاق و تحصیل او غفلت ندارد، هم چنین اطلاق کلمه رَبِّ بر خداوند سبحان مبین این معنی است^(۲). «راغب می‌گوید: رَبِّ به طور اطلاق فقط بر خداوند اطلاق می‌گردد که متکفل به اصلاح موجودات است.^(۳) طبرسی؛ در تفسیر سوره حمد چند معنی از جمله رئیس، مطاع، مالک، صاحب، مرَبِّی و مصلح برای رَبِّ نقل نموده و گوید: آن از تربیت مشتق است. و این کلمه به طور اطلاق جز به خدا گفته نمی‌شود

۱ - ملعوف، لويس، المنجد الطلاب، مترجم، محمدانور بندر ریگی، حر، ۱۳۷۹، ص ۱۷۷.

۲ قرشی سید علی اکبر، قاموس القرآن، ج ۲، ذیل کلمه‌ای (رب)، دارالکتب الاسلامیه، بی تا.

۳ - الاصفهانی، الراغب، مفردات الغریب القرآن، ج ۱، ص ۱۸۴، چاپ اول، دفتر نشرالکتاب.

و در غیر خدا مقید می‌آید نحو «رَبِّ الدَّارِ رَبِّ الضِّيْعَةِ»^(۱).

با توجه به واژه رَبِّ، رَبِّ به معنی مالک مصلح و اداره کننده است و در قرآن مجید کلمه رَبِّ به معنی مالک و اداره کننده و مصلح زیاد استعمال شده است مثل:

﴿أَقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ﴾^(۲). مرحوم طباطبایی می‌فرماید: «در این آیه اشاره شده به این که رَبِّ تو تنها و تنها کسی است که عالم را آفریده و آن را اداره می‌کند و این همان توحید در ربوبیت است. و این آیه می‌تواند اعتقاد مشرکین را رد کند که می‌گفتند: خداوند تنها خلقت و ایجاد را به عهده دارد، اما ربوبیت یعنی مالکیت و تدبیر عالم از آن مقربین درگاه است و خداوند بعد از ایجاد تدبیر را به عهده‌ی آنان گذاشته که یا از جن است یا از ملائکه... و در آیه رد بر همه این توهمات است»^(۳). بنابراین رَبِّ و مَرَبِّی اَوَّلًا و حقیقتاً اوصاف خداوند است که هم خلق می‌کند و هم مدیریت آن را انجام می‌دهد و هم کمالات آن را از قوه به فعلیت می‌رساند، با بررسی واژه تربیت و موارد استعمال آن که ذکر شد می‌توان ادعا کرد که معنی لغوی تربیت پرورش دادن است.

۲-۱ تعریف اصطلاحی تربیت:

بعد از روشن شدن تعریف لغوی به تعریف اصطلاحی آن می‌پردازیم: دانشمندان (علم تربیت) از دیر زمان تفسیرهای متفاوت از پرورش داشته‌اند و هیچ‌گاه به تفسیر و تعریف واحد دست نیافته‌اند و بعضی از محققین ۱۶ تعریف را جمع‌آوری نموده است که قدیم‌ترین آن مال افلاطون است^(۴)، گرچه بعضی از این تعاریف در روح و مفهوم نزدیک

۱- الطبرسی، امین الدین ابو علی الفضل بن الحسن (م ۵۴۸ ق)، مجمع البیان فی تفسیر القرآن، ج ۱، ص ۵۵، بیروت، مؤسسه الاعلمی للمطبوعات، اول. ۲- علق، آیه ۱.

۳- طباطبائی، محمد حسین ترجمه المیزان مترجم: محمد باقر موسوی، ج ۲۰، ص ۷۴۸، نشر: بنیاد علمی و فکری، طباطبائی، ۱۳۶۳، با اندک تصرفات در عبارت.

۴- فایضی علی و محسن آشتیانی، مبانی تربیت و اخلاق اسلامی، ص ۳۲، روحانی، ۱۳۷۵.

است اما واحد نیستند و این اختلاف ناشی از نوع جهان بینی و هدف نویسنده از تربیت می باشد، نوع جهان بینی و گاه غرض از تربیت در مسائل تربیتی و اخلاقی تأثیر گذار است و به گفته یکی از محققین «آبشخور این ناهمگونی را در رویکرد کسان به هستی، خدا، جهان، انسان، معرفت، جامعه می توان یافت»^(۱) و اینک برای روشن شدن مفهوم اصطلاحی آن از بین ده ها تعریف به پنج تعریف بسنده می کنیم.

الف: تعریف منسوب به افلاطون: «ان التربية هی اعطاء الجسم و الروح کل ما یمکن من الجمال، و کل ما یمکن من الکیمال.» تربیت اعطاء کردن جسم و روح را است، هر آن چه ممکن است از کمال و جمال^(۲) یعنی مربی در اثر تربیت جسم و روح متربی را بارور می کند و آن را به کمال میرساند. این تعریف خوب است اما به دو دلیل ما آن را نمی پذیریم

اولاً: رسانیدن انسان به کمال، مفهوم تربیت نیست در حالی که ما می خواهیم مفهوم آن را بدانیم و به عبارت دیگر این تعریف اسم مصدری است نه مفهوم تربیت.

وثانیاً: تربیت چیز بسیطی نیست تا آن را برای جسم عطا کنیم بلکه روند است که در اثر فراهم شدن شرایط به وجود می آید و وضعیته مربی زمینه سازی و فراهم نمودن این شرایط است.

ب: «پرورش عبارت است از جریان منظم و مستمر که هدف آن کمک به رشد جسمانی، شناختی، روانی، اخلاقی، اجتماعی، یا به طور کلی رشد شخصیت پرورش یا بندگان در جهت کسب هنجارهای مورد پذیرش جامعه و نیز کمک به شکوفا شدن

۱ - رفیعی، بهروز، آراء دانشمندان مسلمان در تعلیم و تربیت و مبانی آن، ج ۳، ص ۹۰، انتشارات سمت، ۱۳۸۱.

۲ - فاید، عبد الحمید، رائد التربية العامة و اصول التدريس، ص ۲۰، دار الكتاب اللبنانی، بی تا.